

GIÁO DỤC QUYỀN CON NGƯỜI TRONG CÁC CƠ SỞ ĐÀO TẠO ĐẠI HỌC KHÔNG CÓ CHUYÊN NGÀNH LUẬT

Vấn đề và giải pháp

PGS.TS. NGUYỄN VĂN MẠNH*

Th.S. NGUYỄN THỊ BÁO **

Giao dục quyền con người có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc bảo đảm thực hiện và bảo vệ quyền con người. Giáo dục quyền con người hướng tới sự tôn trọng công bằng, luật pháp, quyền con người và quyền tự do cơ bản của mọi người, không phân biệt đối xử vì bất cứ lý do nào từ phía các cơ quan công quyền, các chủ thể khác trong xã hội và bản thân mỗi công dân. Giáo dục quyền con người là thiết lập cách tiếp cận giáo dục trên cơ sở quyền, xuất hiện từ đầu thiên niên kỷ mới và việc quyền con người trở thành xu hướng chủ đạo đã tạo thuận lợi cho việc đưa quyền con người vào hoạch định và thực hiện chính sách giáo dục ở tất cả các cấp, từ cấp độ toàn cầu tới các quốc gia, từ cấp độ quốc gia tới cấp độ địa phương với mục tiêu "quyền con người là trọng tâm của mọi hoạt động".

Tuy nhiên, vấn đề giáo dục quyền con người ở Việt Nam hiện nay nói chung và giáo dục quyền con người tại các cơ sở đào tạo đại học không có chuyên ngành Luật nói riêng đang là chủ đề mới cần được quan tâm xem xét.

Hiện nay, hầu hết các cơ sở đào tạo đại học không chuyên ngành Luật chưa có môn học về quyền con người. Đa số các cơ sở lồng ghép các chuyên đề giảng dạy về quyền con người hoặc liên quan đến quyền con người trong môn Luật đại cương phần Luật Hiến pháp;

hoặc lồng ghép trong các môn có tiết học về giới đề cập đến quyền của phụ nữ, quyền trẻ em. Duy nhất chỉ có Học viện CTQG Hồ Chí Minh có môn học "Lý luận về Quyền con người" do Viện Nghiên cứu Quyền con người giảng dạy. Tuy nhiên, môn học này mới dành 30 tiết với 06 chuyên đề cho các lớp Cử nhân Chính trị bao gồm: 1. Lý luận về quyền con người - đối tượng và phương pháp nghiên cứu; 2. Quyền con người trong lịch sử nhân loại; 3. Quyền con người trong lịch sử Việt Nam; 4. Quan điểm Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về quyền con người; 5. Pháp luật quốc tế về quyền con người; 6. Quan điểm và chính sách cơ bản của Đảng, Nhà nước Việt Nam về quyền con người.

Các lớp cao cấp lý luận tại Học viện chưa đưa môn này vào chương trình giảng dạy. Trong khi đó, học viên học tại Học viện là các cán bộ trung, cao cấp, những người đã và đang trực tiếp tham gia hoạch định, chỉ đạo thực hiện, giám sát thực hiện chính sách và pháp luật liên quan đến quyền con người, quyền công dân. Đây là một bất cập lớn trong giáo dục quyền con người ở Việt Nam hiện nay. Hiện có một vài cơ sở giáo dục đại học khác tạo điều kiện cho sinh viên tiếp cận chủ đề quyền con người dưới hình thức nghe báo cáo chuyên đề với một phòng kiến thức chung, thiếu tính cụ thể, tính toàn diện, của một vấn đề lớn có ý nghĩa thời đại. Trong khi đó, sản phẩm đầu ra của các cơ sở đào tạo này là những công dân cần phải biết mình có các quyền gì, phải thực hiện nó như thế nào và ai có trách nhiệm bảo đảm tôn trọng, bảo vệ và thực thi các quyền đó của họ. Họ cũng cần phải hiểu rõ để thực hiện quyền của mình cần phải tôn trọng quyền của người

* Phó Viện trưởng Viện Nhà nước và Pháp luật, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

** Cán bộ Viện Nghiên cứu Quyền con người, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh

khác. Nói cách khác, các công dân phải nhận thức được rằng họ không chỉ có quyền mà còn có nghĩa vụ. Họ phải sống và làm việc theo Hiến pháp và pháp luật. Họ phải biết rằng họ phải có trách nhiệm đối với xã hội nếu họ muốn hưởng lợi từ việc bảo vệ các quyền của họ. Trách nhiệm xây dựng một cuộc sống tốt đẹp, xây dựng một quốc gia giàu mạnh phải thuộc về chính họ chứ không phải là ai khác. Và trong xu thế hội nhập và phát triển hiện nay, họ phải chủ động, để tiếp cận và hưởng thụ quyền. Từ đó cho thấy đưa giáo dục quyền con người vào các cơ sở đào tạo đại học không chuyên ngành Luật đang là đòi hỏi bức xúc cả về lý luận và thực tiễn.

Đưa giáo dục quyền con người vào các cơ sở đào tạo đại học không chuyên ngành Luật ở Việt Nam hiện nay cần quán triệt thực hiện đồng bộ các giải pháp sau đây:

Một là, nhận thức đúng đắn vị trí, vai trò quan trọng của hoạt động giáo dục quyền con người trong các trường đại học không chuyên ngành luật.

Giáo dục quyền con người đóng vai trò quan trọng trong việc đào tạo ra những con người biết tôn trọng tự do và nhân phẩm của người khác. Giáo dục quyền con người nhằm truyền thụ cho người học những giá trị về phẩm giá, sự bình đẳng, tin cậy lẫn nhau, lòng khoan dung, sự tôn trọng và hiểu biết tín ngưỡng và nền văn hoá của người khác, tôn trọng cá tính, tôn trọng pháp luật, thúc đẩy sự tham gia tích cực của mọi người vào mọi mặt của đời sống xã hội. Giáo dục quyền con người có nhiệm vụ cung cấp kiến thức và kỹ năng, làm cho người được giáo dục hiểu rõ các giá trị cốt lõi, nội dung cơ bản của quyền con người bao gồm: các quyền dân sự, chính trị; quyền kinh tế, xã hội và văn hoá. Quyền con người là một thể thống nhất, không thể "chia cắt", càng không thể chỉ đề cao quyền này để phủ nhận quyền khác. Nếu tuyệt đối hoá quyền dân sự, chính trị cũng tác hại như tuyệt đối hoá quyền kinh tế, xã hội và văn hoá. Và "với tư cách là những quyền tự nhiên, vốn có, quyền con người là giá trị chung, phổ biến đối với mọi xã hội, quốc gia, dân tộc. Với tư cách là những quyền xã hội, quyền con người mang tính đặc thù, do chế độ chính trị, đặc trưng văn hoá, đặc biệt là trình độ phát triển của kinh tế, của mỗi quốc gia quy định." Đồng thời hiểu được cơ chế để bảo vệ các quyền đó cũng như đạt được các kỹ năng để có thể sử dụng các quyền này trong cuộc sống. Giáo dục quyền con người nhằm xây dựng sự hiểu biết về trách nhiệm chung của mọi người, thúc đẩy bình đẳng và tăng cường sự tham

gia của mọi người vào quá trình ra quyết định, thực thi và giám sát thực thi quyết định liên quan đến quyền con người. Người học cũng hiểu được rằng mọi người đều bình đẳng về cơ hội. Nhà nước có vai trò và trách nhiệm tạo điều kiện cho người dân tham gia vào mọi mặt của đời sống xã hội. Mặt khác, sinh viên trong các trường đại học không chuyên ngành luật là tầng lớp trí thức tương lai, sau khi đào tạo họ sẽ trực tiếp tham gia vào guồng máy của hệ thống chính trị, kinh tế văn hoá và xã hội. Vì vậy, nếu không được giáo dục quyền con người, họ sẽ không có cơ hội để tiếp cận các vấn đề lý luận cơ bản về quyền con người một cách hệ thống nên sẽ khó phát huy được ảnh hưởng trong việc bảo vệ quyền con người của các chủ thể khác cũng như của chính bản thân họ.

Hai là, Giáo dục về quyền con người đòi hỏi một quá trình lâu dài, thường xuyên, được thực hiện thông qua các môn học và lồng ghép trong toàn bộ quá trình giáo dục, thể hiện qua các hình thức và theo các cấp độ sau: In ấn, phổ biến thông tin và các tài liệu tham khảo liên quan đến quyền con người; Tổ chức các buổi tập huấn, hội thảo và các khoá đào tạo theo các chủ đề cơ bản về quyền con người; Thực hiện các hoạt động truyền thông và quảng bá liên quan đến chủ đề quyền con người; Mời các chuyên gia quốc tế và chuyên gia trong nước báo cáo các chuyên đề chuyên sâu về quyền con người; Xây dựng khung chương trình, giáo trình giảng dạy môn học Lý luận về quyền con người trong các trường Đại học không chuyên ngành luật theo hướng môn tự chọn; Nâng cao trình độ giảng viên, cử cán bộ giảng dạy đi đào tạo, nghiên cứu ở nước ngoài, chú trọng các nước có truyền thống, kinh nghiệm về giảng dạy quyền con người nhằm tạo ra một đội ngũ giảng viên có lập trường tư tưởng vững vàng, có kiến thức chuyên sâu am hiểu về pháp luật quốc tế, pháp luật quốc gia, quan điểm của Đảng, chính sách của Nhà nước Việt Nam về quyền con người.

Ba là, xây dựng nội dung giáo dục quyền con người phù hợp với đối tượng sinh viên các trường không chuyên ngành Luật.

Giáo dục quyền con người trong các trường đại học không chuyên ngành luật phải bao gồm những nội dung cơ bản sau: 1. Quan điểm của Đảng, chính sách của Nhà nước Việt Nam về quyền con người; 2. Pháp luật quốc tế về quyền con người; 3. Pháp luật Việt Nam về quyền con người; 4. Những cơ hội và thách thức đối với việc tôn trọng và bảo đảm quyền con người trong xu

thế toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế.

Đặc biệt, giáo dục nhân quyền trong xu thế hội nhập hiện nay phải chú trọng đến ý nghĩa của phát triển bền vững mà cơ sở của nó là phát triển để thúc đẩy nhân quyền. Khái niệm phát triển bền vững cho ta cách nhìn nhận mới về những vấn đề cần phải giáo dục cho mọi người, đặc biệt là thế hệ trẻ, nhằm hình thành những cá nhân có đủ đạo đức, năng lực và phát triển toàn diện; những cộng đồng được xây dựng trên nền tảng hợp tác, khoan dung và bình đẳng; các thể chế và hệ thống xã hội công bằng, trong sạch và có sự tham gia của mọi người; các hoạt động môi trường được tiến hành trên nguyên tắc duy trì, tôn trọng đa dạng sinh học và các chu kỳ sinh thái có lợi cho cuộc sống.

Giáo dục nói chung, giáo dục quyền con người nói riêng, có vai trò quan trọng trong việc giúp người học hình thành hành vi và thái độ cần thiết cho phát triển bền vững đồng thời có được năng lực và hành động cụ thể vì một xã hội bền vững cả về kinh tế, một lối sống hài hoà với việc sử dụng bền vững và công bằng các nguồn lợi tài nguyên thiên nhiên cũng như chuẩn bị cho cá nhân để đối phó với những khó khăn và thách thức, tăng cường khả năng thích nghi; dạy cho người học biết tôn trọng và bảo vệ môi trường, hài hoà giữa các nhu cầu cơ bản trực tiếp và các quyền lợi dài hạn. Giáo dục giúp người học hiểu được bản thân mình và những người khác, hiểu được sợi dây gắn kết giữa con người và môi trường tự nhiên - xã hội rộng lớn, thúc đẩy phát triển bền vững và nâng cao khả năng giải quyết các vấn đề liên quan đến môi trường và phát triển.

Giáo dục vì sự phát triển bền vững "mở ra cho tất cả mọi người cơ hội giáo dục, cho phép họ tiếp thu được các tri thức và giá trị cũng như học được các phương pháp, hành vi và phong cách sống cần thiết cho một tương lai bền vững và sự thay đổi xã hội một cách tích cực" (UNESCO 2005).

Giáo dục vì sự phát triển bền vững về cơ bản là quá trình đẩy các giá trị mà trong đó sự tôn trọng quyền con người được đặt ở vị trí trung tâm:

- Tôn trọng phẩm giá và các quyền con người, cam

kết tạo sự công bằng về kinh tế, xã hội cho tất cả mọi người;

- Tôn trọng các quyền con người của thế hệ mai sau và cam kết thực hiện trách nhiệm giữa các thế hệ;

- Tôn trọng và quan tâm tới môi trường sống đa dạng của con người và thiên nhiên, trong đó không thể tách rời việc khôi phục và bảo tồn hệ sinh thái của trái đất;

- Tôn trọng tính đa dạng của văn hoá và cam kết xây dựng một nền văn hoá hoà bình, không bạo lực và khoan dung ngay tại mỗi quốc gia và trên toàn thế giới.

Theo UNESCO, trong nội dung phát triển giáo dục vì sự phát triển bền vững hướng tới 3 nội dung cơ bản:

1. Nội dung về văn hoá, xã hội: quyền con người; hoà bình và an ninh; bình đẳng giới; đa dạng văn hoá và hiểu biết về giao thoa văn hoá; sức khoẻ; HIV/AIDS; thể chế.

2. Nội dung về môi trường: nguồn tài nguyên thiên nhiên (bao gồm nước, năng lượng, nông nghiệp và đa dạng sinh học); thay đổi khí hậu; phát triển nông thôn; đô thị hoá bền vững; phòng chống và giảm nhẹ thiên tai.

3. Nội dung về kinh tế: giảm nghèo; tinh thần và trách nhiệm tập thể; kinh tế thị trường, tất cả chung quy lại và vì quyền tự do cơ bản, quyền phát triển của con người.

Tóm lại, quyền con người, dân chủ và sự phát triển bền vững là những vấn đề trọng tâm của giáo dục quyền con người. Thực trạng tình hình giáo dục quyền con người hiện nay trong các cơ sở đào tạo đại học không có chuyên ngành Luật tại Việt Nam cho thấy, cần phải có một chiến lược tổng thể cho giáo dục quyền con người. Muốn hướng tới một xã hội hoà bình, tôn trọng quyền con người, thực hành dân chủ và đạt được sự phát triển bền vững yêu cầu phải có một cách tiếp cận tích hợp và nhất quán để đảm bảo sự tham gia của người học và có tác động vào mọi khía cạnh của người học với tư cách là một cá nhân, đồng thời cũng đòi hỏi việc thực hiện đổi mới phương pháp dạy học, hoàn thiện và đổi mới phương pháp tiếp cận, định hướng đào tạo và đào tạo lại đội ngũ giáo viên, để thúc đẩy một quá trình giáo dục nhân quyền có chất lượng hiệu quả và thiết thực.

Câu đối

**Kỷ cương nghiêm, trên chính dưới liêm dựng cơ nghiệp Hồng Đảng bền vạn thuở
Đường lối đúng, ngoài hòa trong thuận giữ cơ đồ Bách Việt vững ngàn thu.**

NGOC THẮNG